18.05.2017 VVTDno-2017-300

YHDENVERTAISUUS
VALTUUTETTU
DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN
NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN
OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐAÁITTARDEADDJI

Perustuslakivaliokunta

Asia: HE 44/2017 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi saamen kielilain muuttamisesta

Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiittää kutsusta kuultavaksi ja esittää lausuntonaan perustuslakivaliokunnalle seuraavaa.

Yleisiä huomioita

Saamen kielilain uudistus vähintään esitetyssä laajuudessa on välttämätön sen turvaamiseksi, etteivät kielelliset oikeudet heikenny, kun tehtäviä siirretään kunnan viranomaisilta maakunnan viranomaisille.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on erittäin tyytyväinen siihen, että kuntayhtymät kirjataan lakiin valtionavustuskelpoisina lain toimeenpanosta aiheutuvien kulujen kattamiseksi. Yhdenvertaisuusvaltuutettu teki asiasta aloitteen oikeusministeriölle ensimmäisen kerran vuonna 2010.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kannattaa sitä, että saamen kielilaista poistetaan viittaus saamelaiskäräjälain saamelaismääritelmään. Tällöin vältetään tarpeeton kytkös palveluiden saamisen ja vaaliluettelon välillä.

On myös perusteltua, että oikeus saamenkielisiin palveluihin on kaikilla saamelaisilla riippumatta siitä, mikä kieli on merkitty henkilön äidinkieleksi. Saamelaisuuden tulee palveluiden käyttämisen näkökulmasta perustua henkilön omaan ilmoitukseen ja palveluita on saatava omalla kielellä ilman, että kielellisiin oikeuksiin tarvitsee erikseen vedota.

Väestötietojärjestelmään on mahdollista merkitä vain yksi äidinkieli. Tästä syystä saamenkielisiksi rekisteröityneitä henkilöitä on saamelaiskäräjien arvion mukaan vähemmän kuin jotakin saamen kieltä puhuvia saamelaisia. Väestötietojärjestelmään tulisi yleisesti ottaen harkita mahdollisuutta kirjata henkilölle useita äidinkieliä.

Erityisryhmät

Saamenkielisten palveluiden järjestämisessä on syytä huomioida saamelaisten erityisryhmien, kuten vammaisten, erityinen tulkkaus- ja muun vastaavan avun tarve ja sen järjestäminen, jotta myös heidän kielelliset

oikeutensa toteutuvat yhdenvertaisesti ja YK:n vammaisten ihmisten oikeuksien yleissopimuksen mukaisesti.

Oikeus saamenkielisiin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin

Hallituksen esitys saamen kielilain uudistamiseksi on annettu etupäässä maakunta- ja sosiaali- ja terveyspalvelu-uudistusten vuoksi. Kielilakiuudistus ei yksinään riitä turvaamaan saamelaisten kielellisten oikeuksien tosiasiallista toteutumista sosiaali- ja terveyspalveluissa ja muissa maakunnan palveluissa, vaan näiden oikeuksien toteutumiseksi tarvitaan muitakin toimenpiteitä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 6 §:ään esitetty (HE 15/2017) erillinen säännös saamelaisten kielellisistä oikeuksista sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluissa on tarpeen. Saamelaisten kielelliset oikeudet toteutuvat sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa jo tällä hetkellä heikosti. Valmisteilla olevat suuret järjestelmämuutokset asettavat palveluiden toteutumiselle haasteita. Toisaalta tiettyjen palveluiden siirtyminen maakunnan vastuulle voi myös yhtenäistää palveluiden saatavuutta ja laatua saamelaisten kotiseutualueella.

Saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutuminen yleisesti

Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo, että saamelaisten kielellisten oikeuksien tosiasiallista toteutumista tulisi vahvistaa monipuolisesti. Kielilain lisäksi tarvitaan tehokkaita toimia muun muassa saamen kielellä toimivien viranomaisten määrän lisäämiseksi sekä kääntämis- ja tulkkausresurssien saatavuuden parantamiseksi. Saamenkielisten asiakirjakäännösten ja muiden saamen kielilain toimeenpanosta aiheutuvien kulujen korvaamiseen tarkoitettuihin valtionavustuksiin varatun määrärahan korottamista tulisi harkita.

Uudistuksen jälkeenkin saamelaisten kielelliset oikeudet painottuvat kotiseutualueelle, vaikka sen ulkopuolella asuvien henkilöiden osuus saamelaisista on merkittävä. Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tärkeänä erityisesti saamenkielisen varhaiskasvatuksen ja opetuksen sekä saamen kielen opetuksen saatavuuden parantamista sekä saamelaisten kotiseutualueella että sen ulkopuolella. Pohjoissaamen lisäksi myös vielä uhanalaisempien inarinsaamen- ja koltansaamenkielisten henkilöiden kielellisten oikeuksien tulee toteutua.

Lopuksi

Saamenkielisten palveluiden saamisessa on kyse muustakin kuin kielen ja kulttuurin vaalimisesta. Saamelaisuutta tunnetaan Suomessa yleisesti ottaen vähän ja saamelaisiin kohdistuu paljon ennakkoluuloja ja suoranaista häirintää. Se, että viranomaiset tarjoaisivat palveluita nykyistä laajemmin myös saamen kielillä, palvelisi saamelaisuuden luontevaa näkyvyyttä yhteiskunnassa ja tukisi siten suomalaisten arvostavaa ja tietoon perustuvaa suhdetta alkuperäiskansa saamelaisiin.